

GROTE OF SINT-LAURENSKERK ROTTERDAM

CANTATEDIENST

ZONDAG 16 JANUARI 2022

19:00 UUR

JOHANN SEBASTIAN BACH

MEINEN JESUM LASS ICH NICHT BWV 124

LIVESTREAM VIA: WWW.LAURENSVOCAAL.NL

Wij gaan staan

Bemoediging Onze hulp in de Naam van de Heer,
Die hemel en aarde gemaakt heeft.

Drempelgebed Heer onze God, vergeef ons al wat wij misdeden,
En laat ons weer in vrede leven, door Christus onze Heer,
Amen.

Lied Gezang 156 LvdK

1 Cantorij

Van 't vroeglicht van de dageraad m: middeleeuws/Erfurt 1524

LvdK Gezang 156

t: C. Sedulius

v: J.W. Schulte Nordholt

1. Van 't vroeg-licht van de da - ge - raad
tot waar de zon weer on - der - gaat
zingt elk de ko - ning Chris - tus eer,
het kind der maagd is on - ze Heer.

6 Cantorij

De wijze koningen van ver,
zij volgden de verheven ster,
zij zijn van licht tot licht gegaan
en boden God geschenken aan.

8 Cantorij

Het hemels lam stond wit en licht
in 't zuiver water opgericht.
met onze schuld heeft Hij gestaan
als dopeling in de Jordaan.

10 Cantorij

O teken van zijn macht zo groot!
Het water in de kruik werd rood.
Toen Hij beval te schenken, schonk
de schenker wijn en ieder dronk.

11 Cantorij

U met de Vader en de Geest,
o Heer die op het heilig feest
van heden ons verschenen zijt,
zij lof en eer in eeuwigheid.

Wij gaan zitten

Gebed

Schriftlezing Lucas 2, vers 41-52

De twaalfjarige Jezus in de tempel

41 Zijn ouders gingen jaarlijks voor het pesachfeest naar Jeruzalem. 42 Toen hij twaalf jaar was, maakten ze weer hun gebruikelijke pelgrimstocht. 43 Na afloop van het feest vertrokken ze naar huis, maar Jezus bleef in Jeruzalem achter zonder dat zijn ouders het wisten. 44 In de veronderstelling dat hij zich bij het reisgezelschap bevond, reisden ze een hele dag voordat ze hem overal onder hun verwanten en bekenden begonnen te zoeken. 45 Toen ze hem niet vonden, keerden ze terug naar Jeruzalem om hem daar te zoeken. 46 Na drie dagen vonden ze hem in de tempel, waar hij tussen de leraren zat, terwijl hij naar hen luisterde en hun vragen stelde. 47 Allen die hem hoorden stonden versteld van zijn inzicht en zijn antwoorden. 48 Toen zijn ouders hem zagen, waren ze ontzet, en zijn moeder zei tegen hem: 'Kind, wat heb je ons aangedaan? Je vader en ik hebben met angst in het hart naar je gezocht.' 49 Maar hij zei tegen hen: 'Waarom hebt u naar me gezocht? Wist u niet dat ik in het huis van mijn Vader moest zijn?' 50 Maar ze begrepen niet wat hij tegen hen zei. 51 Hij reisde met hen terug naar Nazaret en was hun voortaan gehoorzaam. Zijn moeder sloot alles wat er met hem gebeurd was in haar hart. 52 Jezus groeide verder op en zijn wijsheid nam nog toe. Hij kwam steeds meer in de gunst bij God en de mensen.

Vertaling: De Nieuwe Bijbelvertaling

Overdenking

1. Koor

**Meinen Jesum lass ich nicht,
Weil er sich für mich gegeben,
So erfordert meine Pflicht,
Klettenweis an ihm zu kleben.
Er ist meines Lebens Licht,
Meinen Jesum lass ich nicht.**

2. Recitativ Tenor

Solange sich ein Tropfen Blut
In Herz und Adern reget,
Soll Jesus nur allein
Mein Leben und mein alles sein.
Mein Jesus, der an mir so große Dinge tut:
Ich kann ja nichts als meinen Leib und Leben
Ihm zum Geschenke geben.

3. Aria Tenor

Und wenn der harte Todesschlag
Die Sinnen schwächt, die Glieder rühret,
Wenn der dem Fleisch verhasste Tag
Nur Furcht und Schrecken mit sich führet,
Doch tröstet sich die Zuversicht:
Ich lasse meinen Jesum nicht.

4. Recitativ Bas

Doch ach!
Welch schwereres Ungemach
Empfindet noch allhier die Seele?
Wird nicht die hart gekränkte Brust
Zu einer Wüstenei und Marterhöhle
Bei Jesu schmerzlichstem Verlust?
Allein mein Geist sieht gläubig auf
Und an den Ort, wo Glaub und Hoffnung prangen,
Allwo ich nach vollbrachtem Lauf
Dich, Jesu, ewig soll umfassen.

5. Aria (Duet) Sopraan, Alt

Entziehe dich eilends, mein Herze, der Welt,
Du findest im Himmel dein wahres Vergnügen.
Wenn künftig dein Auge den Heiland erblickt,
So wird erst dein sehndes Herze erquickt,
So wird es in Jesu zufriedengestellt.

6. Koraal

**Jesum lass ich nicht von mir,
Geh ihm ewig an der Seiten;
Christus lässt mich für und für
Zu den Lebensbächlein leiten.
Selig, der mit mir so spricht:
Meinen Jesum lass ich nicht.**

Gebed

Stil gebed

Onze Vader

Wij gaan staan

1 Cantorij vrouwen**Hoe helder staat de morgenster**

LvdK Gezang 157

m en t: P. Nicolai 1599
v: J.W. Schulte Nordholt

1. Hoe hel - der staat de mor - gen - ster
 en straalt mij te - gen van zo ver,
 de luis - ter van mijn le - ven.
 Kom tot mij, zoon van Da - vid, kom,
 mijn Ko - ning en mijn Brui - de - gom,
 mijn hart wil ik U ge - ven.
 Lief - lijk,
 vrien - d'lijk,
 schoon en heer - lijk,
 zo be - geer - lijk,
 mild in 't ge - ven,
 stra - lend, vor - ste - lijk ver - he - ven.

2 Orgelverzen

6 Cantorij mannen (bewerking)

Laat al het vrolijke geluid,
van stemmen, van viool en fluit,
te zijner ere klinken.
Hij staat voor altijd aan mijn zij.
Mijn schone liefste is van mij,
in Hem wil ik verzinken.
Laat ons
samen
spelen zingen,
dansen springen
voor den Here,
die de Koning is der ere.

7 Cantorij

Hoe is Hij mij zo innig na,
de Alfa en de Omega,
mijn hart doet Hij ontbranden.
Hij zal mij tot zijn lof en prijs
opnemen in zijn paradijs,
dan klap ik in de handen.
Amen,
amen,
kom mij troosten
allerschoonste,
mijn begeren,
toef niet langer, kom o Here.

Zending en zegen

Inzameling der gaven

In de collecte bij de uitgang wordt uw speciale gift gevraagd voor de
aan deze Cantatedienst verbonden kosten (zie ook pagina 9).

---

aan deze dienst werkten mee

Martha Bosch *sopraan*
Annette Vermeulen *alt*
Adrian Fernandes *tenor*
Henk Neven *bas*
Laurensorkest
Laurensantorij
Hayo Boerema *orgel*
Wiecher Mandemaker *dirigent*
Ds. Harold Schorren *voorganger*

volgende cantatedienst

zondag 20 februari 2022, 19:00-20:00 uur

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Leichtgesinnte Flattergeister BWV 181

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Il padre nostro

Martha Bosch sopraan

Elsbeth Gerritsen alt

Arco Mandemaker *tenor*

Jan Douwes *bas*

Laurensorkest

Laurensantorij

Hayo Boerema *orgel*

Wiecher Mandemaker *dirigent*

Ds. Bernard van Verschuer *voorganger*

Let op: aanmelden verplicht via www.laurensvocaal.nl

volgend concert van het Laurens Collegium

zaterdag 19 februari 2022, 20:15-21:30 uur

Aantekeningen bij een wereld die verdwijnt

Ēriks Ešenvalds (1977)

Earth teach me quiet

Aaron Copland (1900-1990)

In the beginning

Pēteris Vasks (1946)

Plainscapes

Ton de Leeuw (1926-1996)

Prière

Aart Strootman (1987)

Miniaturen bij een wereld die verdwijnt (wereldpremière)

Joseph Puglia *viool*

Maya Fridman *cello*

Laura Trompetter *marimba*

Aart Strootman *baritongitaar*

Eva Meijer *spreker*

Laurens Collegium

Wiecher Mandemaker *dirigent*

Kijk voor meer info en kaarten op: www.dedoelen.nl

belangrijke mededeling

Laurens Vocaal is voor de organisatie van de cantatediensten afhankelijk van particuliere giften en subsidies van diverse instanties, zoals het Fonds Podiumkunsten.

Wij vragen voor deze cantatedienst uw vrijwillige gift aan de uitgang. Een cantatedienst kost gemiddeld € 6000. Om uit de kosten te komen is een bijdrage van gemiddeld **€ 15** per bezoeker nodig!

Wilt u uw gift voor deze cantatedienst liever overmaken? Dat kan op Iban nummer NL93 ABNA 0640755666, t.n.v. Stichting Laurenscontorij te Rotterdam.

U kunt nu ook direct geven via Tikkie. Zo werkt het: Open de camera-app van uw mobiel (of gebruik uw Tikkie-app of QR-scanner). Richt uw camera op onderstaande QR-code. De code wordt automatisch gescand.

De Stichting Laurenscontorij is een culturele ANBI. Alvast bedankt voor uw royale bijdrage!

Toelichting

Johann Sebastian Bach - Meinen Jesum laß ich nicht BWV 124

koraalcantate voor de eerste zondag na Epifanie

Bach schreef deze cantate voor de eerste zondag na Epifanie. Epifanie, ook wel het feest van Driekoningen genoemd, betekent verschijning. Het Griekse werkwoord, dat aan Epifanie ten grondslag ligt, betekent: schijnen, licht geven; maar het kan ook betekenen: verschijnen, zich tonen. Beide betekenissen spelen mee bij de lezingen voor Epifanie. Bij de profetie van Jesaja 60: 1-6 is het Gods verschijning in lichtglans, heerlijkheid ('Maar over u zal de Heer opgaan en zijn heerlijkheid zal over u gezien worden' Jesaja 60: 2).

Bij het verhaal uit Matteüs is aan de wijzen een ster verschenen: 'Toen riep Herodes de wijzen in het geheim en deed bij hen nauwkeurig navraag naar de tijd van de verschijning (*zo staat het er*) van de ster.'

Het feest van Epifanie wordt in de Oosterse kerk veel uitbundiger gevierd dan in het Westen. Toch heeft 6 januari ook in Bachs tijd een belangrijke rol gespeeld als feestelijke afsluiting van de Kersttijd.

Bach onder tijdsdruk

Zeker weten we het niet, maar het is bepaald niet denkbeeldig dat Bach na de uitvoering van de cantate voor Epifanie op 6 januari 1725, dat in dat jaar toevallig op een zaterdag viel, enige vermoeidheidsverschijnselen vertoonde. Lastig was wel dat hij verplicht was ervoor te zorgen dat hij de volgende dag, zondag 7 januari, een cantate voor de eerste zondag na Epifanie kon uitvoeren. Veel tijd had hij dus niet: de cantate moest ook nog gerepeteerd worden, en de partijen moesten vanuit de partituur (die inderdaad sporen van haast vertoont) gekopieerd worden.

Bovendien moeten de achter hem liggende kerstvieringen (vijf dagen inclusief Nieuwjaar, verdeeld over twee hoofdkerken) veel van hem hebben gevraagd. In de veertien dagen van Kerstmis 1724 tot en met de eerste zondag na Epifanie 1725 waren dat zeven cantatecomposities en –uitvoeringen!

Over Jezus-vroomheid in de cantate

Er is in Bachs cantateteksten steeds een bijna overmatige aandacht voor Jezus in zijn kerkelijke uitmontering. Waar komt dat christocentrische vandaan? In het begin van de 18^e eeuw treffen we in de theologie Jezus die als historische gestalte is 'opgehemeld', een verschijningsvorm van God op aarde. Als aanhanger van de joodse religie kan Jezus zichzelf nooit als God-op-aarde hebben gezien. De kerkelijke traditie heeft dat van hem gemaakt. Het heeft geleid tot de vorm van vroomheid – Jezus-vroomheid – zoals we die in de cantatelibretto's tegenkomen. Twee met elkaar verwante religieuze bewegingen, het piëtisme en de laat-middeleeuwse mystiek, vormden in de 17^e en vroege 18^e eeuw een soort verzetsbeweging tegen de rationele, verstarde orthodoxie van de kerkelijke geloofsleer. Niet erop uit om die af te schaffen, maar uit op persoonlijke toe-eigening ervan in de zin van verinnerlijking: Jezus moest binnenkomen in ons hart (of wij in Jezus' hart). De innige relatie met Jezus verbreedde zich onder invloed van aan het Hooglied ontleende bruid- en bruidegom-mystiek (Bernard van Clairvaux, 12^e eeuw) tot een Jezus-mystiek, waarbij Jezus de bruidegom, en de ziel van de gelovige de bruid was.

Jezus is daarmee een verschijningsvorm van God-op-aarde, een nabije Jezus met zowel een goddelijke als menselijke natuur. Devotie en vooral emotie hebben daarbij vrij spel.

In de omsloten, intieme ruimte van het hart, van de persoonlijke geloofsbeleving komt Jezus in de plaats van God, hij neemt het over van God: Jezus als metafoor, Jezus zeggen (zingen, bidden) en God bedoelen.

Cantatedichters hebben in hun tijd met de toen heersende tijdgeest niet alleen bijbelteksten, maar vooral zichzelf uitgelegd, een verantwoording als het ware van hoe ze zichzelf zagen binnen de wereld en omstandigheden waarin ze leefden. Dan blijkt dat Jezus in de Jezus-vroomheid als adres en klankbodem fungeerde voor (religieuze) emotie, verlangens, behoefte aan troost, geborgenheid of ook voor het zoeken naar een wapen tegen verlatingsangst.

Met name dat laatste lijkt een belangrijke rol te spelen in onze cantate van vanavond. Om dat verder te verduidelijken betrek ik daar ook cantate BWV 32 *Liebster Jesu, mein Verlangen* (1^e zondag na Epifanie), BWV 13 *Meine Seufzer, meine Tränen* (2^e zondag na Epifanie), BWV 70 *Wachet! betet! betet! wachet!* (26^e zondag na Trinitatis) en tenslotte het slot van het eerste deel van de Matthäus-Passion eerste versie 1727 bij.

tekst

Van de teksten van de beide cantates voor de twee zondagen na Epifanie zijn de librettisten onbekend. Beiden geven een uitleg van het evangelieverhaal over het optreden van de twaalfjarige Jezus in de tempel, die daarna zoekraakt. Maar zoals we zagen leggen ze vooral hun tijds- en wereldbeeld en zichzelf uit. Vandaar de titel van de cantate: *Meinen Jesum laß ich nicht*. Het betekent zoveel als: ik zal mij Jezus nooit laten afnemen, of: ik mag nooit door hem verlaten worden. Wie is Jezus? In beide cantatelibretto's is Jezus de bruidegom, de *ich* uit het libretto is de geliefde, de bruid. Van hieruit wordt de piëtistische afkeer van alles wat wereld is duidelijk. Wie bang is Jezus te verliezen (zoals in deze en veel andere libretto's) kan de wereld slechts als bedreiging ervaren. Steeds geldt: 'Jezus moet mee' (Kuitert).

Is het niet opvallend dat, waar die bruid- en bruidegom-mystiek aan de orde is, juist daar die verlatingsangst van de bruid (de ziel) haar parten speelt, en het lied (tekst en melodie) *Meinen Jesum laß ich nicht* klinkt? Zo bijvoorbeeld in de Matthäus-Passion vroegste versie 1727, als slotkoraal van het eerste deel, waar in het openingskoor Jezus aangeroepen wordt als lam en bruidegom. Of bijvoorbeeld in het slotkoraal van cantate BWV 70:

Nicht nach Welt, nach Himmel nicht
meine Seele wünscht und sehnet,
Jesum wünsch ich und sein Licht,
der mich hat mit Gott versöhnet,
der mich freiet vom Gericht,
meinen Jesum lass ich nicht.
(5^e strofe van het lied *Meinen Jesum laß ich nicht*)

muziek

Aan cantate *Meinen Jesum laß ich nicht* BWV 124 ligt het gelijknamige koraal ten grondslag. De tekst is van Christian Keymann (1658), de melodie is van Andreas Hammerschmidt (1658). De librettist heeft de eerste en de laatste strofe ongewijzigd overgenomen, de overige vier strofen zijn geparafraseerd.

openingskoor

De fraaie zesregelige melodie van het lied wordt regel voor regel voorgedragen door de sopraan, ad libitum ondersteund door een hoorn. Tussen de regels klinken korte tussenspelen (ritornellen), Het ritornel waarmee de cantate opent maakt meteen duidelijk dat het openingskoor in de vorm van een menuet is gegoten. Dat geeft dit deel een onbeschrijfelijk lichte, mystieke toon, intiem en dansant, nog verhoogd door de sublieme guirlandes in zestienden noten door de oboe d'amore. Ook de prachtige toonsoort E groot draagt hier sterk toe bij.

Terecht merkt Schweitzer op dat hier vooral niet te luid gemusiceerd moet worden. Elders heeft hij dirigenten opmerkelijk gemaakt op de verschillende soorten gepunteerde ritmes bij Bach. In dit geval bedoelt hij dat de zestiende na de gepunteerde achtste een milde, aangehangen klank heeft, in plaats van het vaak opmatige karakter van de zestiende. Het geeft het geheel een prachtige gaande, dansante beweging.

Opvallend zijn de muzikaal onderstreepte woorden *gegeben, Pflicht, kleben* (vier maten lang een unisono aangehouden b).

recitatief nr. 2 en aria nr. 3

Het recitatief voor tenor en continuo sluit aan bij het serene openingskoor. In de aria komt een plotselinge omslag, veroorzaakt door de tekst *Und wenn der harte Todesschlag*, de toonsoort wordt fis-klein en er treedt een welsprekend ritme naar voren in violen 1 en 2 en altviolen: na een zestiende rust drie zestiende noten gevolgd door een achtste, de rest van de maat is opgevuld met 'sprekende' rusten. De bas begeleidt in staccato kwartnoten. Bovendien zijn er ongebruikelijk harde intervallen in de bas te beluisteren: verminderde kwinten. Met een technische term wordt een dergelijke afstand de passus duriusculus genoemd (letterlijk harde toonschrede), soms geldt dezelfde term voor de beweging waarbij deze afstand wordt ingevuld met alle tussenliggende chromatische tonen, zoals bijvoorbeeld in een Lamento. Deze figuur wordt vaak toegepast waar sprake is van smart, lijden, pijn. Bij de woorden *Zuversicht* en *tröstet* verandert de toon en horen we prachtige orgel(rust-)punten.

recitatief nr. 4 en aria duet nr. 5

Na een basrecitatief volgt een dansachtig duet voor sopraan, alt en continuo, zoals ook in cantate BWV 32. De verlatenheid is voorgoed voorbij, de unio mystica, het verlangen is vervuld.

koraal

De cantate eindigt met de zesde strofe van het koraal. *Geh ihm ewig an der Seiten* staat er in de tweede regel, in de bas horen we dit in het gehele koraal subliem verbeeld / verklankt in een prachtige gaande beweging in doorlopende achtsten.

Barend Schuurman
uit zijn boek *Bachs Cantates toen en nu*